

Висновки та рекомендації. Корпоративна культура є частиною процесу управління розвитком бізнесу та формування відповідного корпоративного духу працівників; високий її рівень – це ключовий фактор формування довгострокової ефективності бізнесу через вплив на працівників, їх мотивацію, підвищення продуктивності та ефективності їх професійних компетенцій.

Запропоновано трактування якісного складу системи управління складниками корпоративної культури, яка формує організаційне ядро, центр впливу на внутрішнє середовище підприємства. Така система визначається як соціально-психологічний клімат усередині підприємства, і визначає характер взаємодії його організаційних складників (дочірніх компаній, відділів, окремих співробітників) і є вихідним пунктом у розвитку стратегії його корпоративної соціальної відповідальності.

Запропоновано підхід до розвитку системи управління, який підтримуватиме прийняття рішень з управління корпоративною культурою на підприємстві як елемент операційної стратегії та стратегії маркетингу, в якому втілено соціально-етичний складник, щоб доповнювати та підтримувати бренди підприємства на ринку.

Abstract. Corporate culture management determines the increase of efficiency of enterprise development in the market both direct stimulation of work of the personnel, and influence on external environment and consumers. The paper considers corporate culture as a component of strategy of enterprise development. The purpose of the work is to determine the theoretical foundations of corporate culture in the organization, and to identify ways to improve the management of corporate culture as part of the strategy of enterprise development.

An approach to the development of a management system that will support management decisions on the management of corporate culture in the enterprise as part of a operating strategy. It connects the three components of the marketing system that form the company's brand as an employer, the brand of social responsibility and partnerships in the ecosystem «territorial marketing – regional cooperation – cluster», which embodies the socio-ethical component to complement and maintain the company's brands in the market.

Keywords: corporate culture, corporate social responsibility, operating strategy, public-private partnership.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Dunning T. J. Trades' unions and strikes: their philosophy and intention. London. 1860. 52 p.
2. Гриценко С. І., Таранич А. В. Стратегія міжнародної економічної діяльності кластерних утворень в інформаційній економіці: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2010. 227 с.
3. Creating Shared Value at Nestlé. URL: www.nestle.com/sites/default/files/asset-library/documents/library/documents/corporate_social_responsibility/2011-csv_creating-shared-value.pdf

УДК 657.1/6.-025.32

БАГАТОФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

О. Г. Федорченко, Є. Є. Іонін

Анотація. Виробничі запаси займають значну частину у структурі витрат підприємств, а ефективність їх використання на пряму впливає на прибутковість суб'єкта господарювання. У статті проаналізовано систему показників, яка характеризує ефективність використання виробничих запасів. Визначено місце матеріальних витрат у собівартості продукції виробничих підприємств. Розглянуто місце управлінського обліку в системі ефективного використання виробничих запасів. Зазначено рекомендації щодо вдосконалення ефективності використання виробничих запасів.

Ключові слова: виробничі запаси, матеріаловіддача, матеріаломісткість, аналіз, управління.

Постановка проблеми. Фінансові результати підприємства залежать від собівартості продукції, робіт, послуг, складниками якої є виробничі запаси. Неналагоджена система управління виробничими запасами призводить до несвоєчасного забезпечення виробництва необхідними матеріалами, сировиною, комплектуючими виробами, напівфабрикатами або до надлишкового їх накопичення на складах підприємства. Неефективність прийнятих управлінських рішень стосовно необхідності формування запасів та їх кількості може призвести до втрати підприємством прибутку внаслідок простою через недостатність виробничих запасів або до заморожування грошових коштів через їх накопичення.

Задля досягнення ефективності підприємницької діяльності необхідна розробка такої системи обліку та аналізу, яка б забезпечувала зовнішніх та внутрішніх користувачів достовірною інформацією, даними щодо достатнього обсягу запасів та їх раціонального використання.

Актуальність теми. Питаннями аналізу ефективності використання виробничих запасів займалися вчені В. І. Андрицька, Н. В. Кудлаєва [2], Л. В. Безкоровайна [3], Т. В. Польова, А. С. Рєзнік [5], О. Т. Поліщук, Є. Є. Іонін [6] та інші. Аналіз публікацій вчених засвідчує, що питання аналізу стану виробничих запасів знаходять своє відображення у роботах наукової громадськості, проте питання їх аналізу до сьогодні не втрачають своєї актуальності і потребують подальшого дослідження.

Мета. Дослідження проблеми ефективного використання виробничих запасів на підприємстві у взаємозв'язку з показниками ефективності використання матеріальних ресурсів як складника собівартості на основі багатофакторного аналізу для подальшого успішного просування продукції на ринку.

Викладення основного матеріалу. Облік виробничих запасів регламентується чинним Національним положенням [1], проте чіткого визначення поняття «виробничі запаси» в ньому немає. Проаналізувавши літературні джерела, пропонуємо використовувати таке визначення обговорюваного поняття: виробничі запаси – це сировина, основні та допоміжні матеріали, що придбані або виготовлені на підприємстві й утримуються для подальшої обробки з метою виробництва продукції протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції. Облік запасів повинен насамперед забезпечувати контроль за оперативністю постачання, коректністю складських залишків, виявляти невраховані матеріали, а також стежити за правильністю та обґрунтованістю використання ресурсів і, що найбільш важливо, своєчасно формувати інформацію, необхідну для цілей управління підприємством [2].

Суб'єктам господарювання під час здійснення господарської діяльності необхідно підвищувати ефективність використання виробничих запасів, а в такому разі функцій фінансового обліку буде недостатньо. Тому важливим є впровадження елементів управлінського обліку з метою забезпечення ефективного використання виробничих запасів.

Управління виробничими запасами відіграє значну роль у підвищенні ефективності діяльності підприємств, підвищенні їх конкурентних позицій на ринку. Водночас ця функція управління має комплексний характер, від якості реалізації якої багато в чому залежить ефективність виробничої діяльності та компанії загалом.

Управлінський облік виробничих запасів пов'язаний із трьома напрямками [3]:

- облік і контроль за надходженням запасів на підприємство;
- визначення оптимальної величини виробничих запасів;
- оцінка виробничих запасів як складника виробничої собівартості продукції.

Відповідно до першого напрямку, управління виробничими запасами базується на класифікації витрат, пов'язаних зі створенням, транспортуванням і зберіганням запасів.

Першочерговим у діяльності будь-якого підприємства є етап забезпечення виробничими запасами. Придбання виробничих запасів має плануватися підприємством заздалегідь. Підприємство повинно укласти договори постачання, у яких зазначається кількість, ціна та якість виробничих запасів, що надійдуть на підприємство, а також терміни завезення кожної партії матеріалів. Під час вибору постачальників підприємство повинне врахувати: ціну матеріалів, обсяг їх постачання, якість матеріалів, суму транспортних витрат на перевезення виробничих запасів; проаналізувати репутацію постачальників, можливості отримання знижок за умов придбання великих партій запасів і, що особливо важливо для мікро- та малих підприємств, – можливість відстрочення оплати на них.

Відповідно до чинних нормативних документів придбані (отримані) або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. Визначення первісної вартості запасів залежить від способу їх надходження на підприємство.

Визначення необхідної величини виробничих запасів є другим напрямом їх управлінського обліку. Із проблемою визначення розміру запасів пов'язана необхідність планування потреби основних матеріалів, які є частиною змінних витрат підприємства, що відносяться на витрати оборотних коштів (сировина, матеріали, деталі для комплектування тощо). Потреба виробничих запасів виводиться розрахунковим шляхом на основі прогнозних обсягів випуску.

Вирішення проблеми визначення оптимальної величини запасів є важливим етапом у побудові раціональної системи управління виробничими запасами. Водночас задача оптимізації величини запасів зводиться до максимально можливого скорочення запасів з урахуванням мінімізації витрат. Отже, критерієм оптимізації величини запасів повинен бути мінімум сукупних витрат на збереження запасів і повторення замовлення.

Після визначення кількісної потреби запасів необхідно здійснити планування закупівель матеріальних ресурсів. Виявлення структури виробничих витрат на матеріали, розробка нормативів виробництва і зіставлення фактичних даних із плановими величинами складають третій напрям управлінського обліку виробничих запасів.

У собівартості продукції виробничих підприємств матеріальні витрати займають значну питому вагу, більше 80 % (табл. 1). Загалом можна сказати, що ці підприємства є матеріаломісткими. Тому в системі управління витратами насамперед має бути вирішене питання про дійсний стан використання виробничих запасів.

Таблиця 1

**Структура витрат на підприємствах з основним видом діяльності
«виробництво гумових і пластмасових виробів»**

Роки			2018	2019	2020
Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг)			54 598 810,3	52 747 958,2	54 693 687,5
3 нин за складниками витрат	матеріальні витрати та витрати на оплату послуг, використані у виробництві	тис. грн	46 963 379,3	44 099 336,6	45 480 871,3
		у % до загальних витрат	86,0	83,6	83,2
	амортизація	тис. грн	1 767 925,8	1 946 586,8	2 370 289,6
		у % до загальних витрат	3,2	3,7	4,3
	витрати на оплату праці	тис. грн	4 578 080,4	5 246 814,2	5 369 611,9
		у % до загальних витрат	8,4	10,0	9,8
	відрахування на соціальні заходи	тис. грн	989 431,5	1 130 139,2	1 147 396,4
		у % до загальних витрат	1,8	2,1	2,1
	інші витрати	тис. грн	299 993,3	325 081,4	325 518,3
		у % до загальних витрат	0,6	0,6	0,6

Узагальнено автором на основі джерела [4]

Аналіз показників використання виробничих запасів полягає у зниженні частки матеріальних витрат у собівартості продукції. Є багато різних методів проведення аналізу використання виробничих запасів, у яких пропонуються різноманітні фактори і показники, які впливають на них. До таких методів належать: вертикальний та горизонтальний аналіз; коефіцієнтний порівняльний аналіз; діагностичний аналіз використання виробничих запасів за індивідуальними або загальними показниками; факторний аналіз тощо. Це потребує розмежування матеріаломісткості як відношення всіх матеріальних витрат до обсягу випущеної продукції у вартісному вираженні на фізичну одиницю продукції, а також на одиницю ефекту.

Раціональне використання виробничих ресурсів кожного виробництва є обов'язковою умовою не тільки подальшого розвитку, а й самого існування підприємства. Для характеристики ефективності використання матеріальних ресурсів використовується система показників (рис. 1):

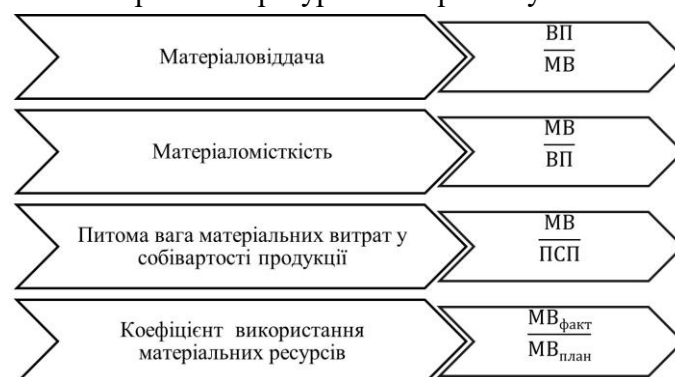

Рис. 1 – Система основних показників ефективності використання матеріальних ресурсів, де ВП – випуск продукції; МВ – матеріальні витрати; ПСП – повна собівартість продукції

Проведено аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Глорія-В» за період 2018–2021 рр, операційна діяльність якого пов’язана з виробництвом і установкою металопластикових вікон. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції коливаються від 40 % до 19 % (табл. 2). На це коливання вплинула ціла низка факторів, насамперед підвищення мінімальної заробітної плати (майже удвічі в 2021 рік, порівняно з 2018 роком), темпи росту випуску продукції та матеріальних витрат тощо.

Таблиця 2

**Аналіз показників ефективності використання матеріальних ресурсів
ТОВ «Глорія-В» за 2018–2021 роки**

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. до 2018 р. (+, –)
1. Випуск продукції, тис. грн	6783,21	7121,47	8258,79	9107,19	2323,98
2. Матеріальні витрати, тис. грн	2686,49	3121,38	2521,95	1852,02	–834,47
3. Повна собівартість продукції, тис. грн	6781,61	8066,33	9330,17	9626,83	2845,22
4. Матеріаловіддача, грн / грн	2,52	2,28	3,27	4,92	2,39
5. Матеріаломісткість, грн / грн	0,40	0,44	0,31	0,20	–0,20
6. Питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції, %	40	39	27	19	–21

Аналіз цих показників у динаміці свідчить про суттєве зростання показника матеріаловіддачі: від 2,52 грн з кожної 1 грн використаних матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива, енергії) до 4,92 грн у 2021 році. Зворотнє зростання спостерігається за показником матеріаломісткості продукції: від 0,40 грн до 0,20 грн на 1 грн випуску продукції. Зниження матеріаломісткості продукції вважається хорошим показником, адже сприяє зменшенню собівартості в частині матеріальних витрат і збільшенню обсягів виробництва. Цей результат пов’язаний зі введенням у виробництво автоматичної лінії LISEK з випуску склопакетів.

Із погляду можливого резерву зниження собівартості продукції в частині матеріальних витрат, а отже, – й обґрунтування управлінських рішень, орієнтованих на подальше просування продукції на ринку, заслуговує на увагу факторний аналіз цих показників на основі методу елімінування.

Розрахунок впливу факторів з використанням показника матеріаловіддачі продукції:

1) зміна суми матеріальних витрат на виробництво продукції:

$$-834,47 \text{ тис. грн} \times 2,52 = -2\,102,86 \text{ тис. грн};$$

2) зміна матеріаловіддачі:

$$2,39 \times 1\,852,02 \text{ тис. грн} = 4\,426,33 \text{ тис. грн}.$$

Баланс факторів: $4\,426,33 + (-2\,102,86) = 2\,323,47$ тис. грн, відхилення виникає за рахунок заокруглення показників матеріаловіддачі до сотих.

Отже, зменшення суми матеріальних витрат на виробництво продукції на 2 102,86 тис. грн, а також збільшення матеріаловіддачі на 4 426,33 тис. грн привело до збільшення випуску продукції на 2 323,47 тис. грн.

Другий варіант розрахунку з використанням показника матеріаломісткості продукції:

1) зміна суми матеріальних витрат на виробництво продукції:

$$-834,47 \text{ тис. грн} : 0,40 = -2\,086,17 \text{ тис. грн};$$

2) зміна матеріаломісткості продукції (зворотній вплив):

$$\frac{MB_1}{M_{m1}} - \frac{MB_1}{M_{m0}} = \left(\frac{1}{M_{m1}} - \frac{1}{M_{m0}} \right) \times MB_1 = \left(\frac{1}{0,20} - \frac{1}{0,40} \right) \times 1\,852,02 = 4\,630,05 \text{ тис. грн}.$$

Баланс факторів: $4\,630,05 + (-2\,086,17) = 2\,543,88$ тис. грн, відхилення виникає за рахунок заокруглення показників матеріаломісткості до сотих.

Отже, зменшення суми матеріальних витрат на виробництво продукції на 2 086,17 тис. грн, а також збільшення матеріаломісткості на 4 630,05 тис. грн приведе до збільшення випуску продукції на 4 630,05 тис. грн.

На основі багатофакторного аналізу показника матеріаломісткості можна дослідити взаємозв’язок цього показника з низкою показників виробничих запасів (табл. 3). Для цього вико-

ристаємо метод розширення факторної системи, побудуємо мультиплікативну трьохфакторну модель:

$$\frac{MB}{BP} = \frac{MB}{C} \times \frac{C}{B3} \times \frac{B3}{BP}; \quad (1)$$

де MB – матеріальні витрати;

BP – випуск продукції;

C – собівартість продукції;

B3 – середні залишки виробничих запасів.

Таблиця 3

Багатофакторний аналіз матеріаломісткості продукції

Показники	2018 р.	2021 р.	Відхилення (+, –)
1. Матеріаломісткість, грн/грн	0,40	0,20	–0,20
2. Частка матеріальних витрат у собівартості продукції	0,4	0,19	–0,21
3. Середні залишки виробничих запасів, тис. грн	1 716,31	8 262,72	6 546,41
4. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	3,95	1,16	–2,79
5. Коефіцієнт забезпеченості випуску продукції виробничими запасами	0,25	0,91	0,66

Отже, матеріаломісткість продукції функціонально залежить від трьох факторів: частки матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнта оборотності виробничих запасів, коефіцієнта забезпеченості випуску продукції виробничими запасами. Іншими словами, детермінований зв'язок цих показників дає можливість визначити ступінь впливу цих трьох індикаторів на результативний показник матеріаломісткості.

За допомогою метода абсолютних різниць визначимо ступінь впливу факторів на матеріаломісткість:

1) ступінь впливу фактора питомої ваги матеріальних витрат у собівартості продукції = $(0,19 - 0,40) \times 3,95 \times 0,25 = -0,21$ (грн / грн);

2) ступінь впливу фактора коефіцієнта оборотності виробничих запасів = $(1,16 - 3,95) \times 0,19 \times 0,25 = -0,13$ (грн / грн);

3) ступінь впливу фактора коефіцієнта забезпеченості випуску продукції виробничими запасами = $(0,91 - 0,25) \times 1,16 \times 0,19 = 0,14$ (грн / грн);

4) **Баланс відхилень** = $(-0,21) + (-0,13) + 0,14 = -0,20$ (грн / грн).

Отже, на зменшення матеріаломісткості у 2021 році, порівняно з 2018 роком, вплинуло три фактори. Ступінь впливу першого фактора зменшилась, що дало можливість зменшити собівартість у частині матеріальних витрат. Зменшення впливу другого фактора має негативний характер, адже вказує на уповільнення реалізації готової продукції. Ступінь впливу фактора забезпеченості збільшилась, а зі зростанням швидкості випуску продукції зменшився показник матеріаломісткості.

Для ефективної роботи підприємства та збільшення прибутку потрібно дотримуватись певних рекомендацій щодо вдосконалення ефективності використання виробничих запасів. Учені рекомендують об'єднати такі заходи у три групи: економічні (обґрунтування норм споживання виробничих запасів, матеріальне стимулювання щодо їх економії); організаційні (оптимізація використання виробничих запасів та контроль за їх станом); інноваційні (впровадження ресурсозберігаючих технологій).

Рациональне використання виробничих запасів на підприємстві є помітним фактором зниження матеріаломісткості і собівартості виробленої продукції, підвищення доходу і рентабельності виробництва.

До напрямів удосконалення системи управління запасами також належать удосконалення аналітичного обліку виробничих запасів підприємства, враховуючи особливості його основної діяльності, що забезпечить:

– отримання більш точної та детальної інформації про наявність та рух виробничих запасів;

– здійснення чіткого та розгорнутого аналізу обсягів запасів на підприємстві, який дає змогу зробити висновки про збільшення рентабельності підприємства та прискорення обігу вкладеного капіталу;

– надання керівникам підприємства інформації щодо структури запасів, обсягів їх виробництва та реалізації для прийняття відповідних управлінських рішень [2].

Висновки. Для ефективного використання виробничих запасів на підприємстві необхідно постійно проводити аналіз наявних виробничих запасів, впливу факторів на їх зміну. Ефективне використання виробничих запасів передбачає налагоджену систему управлінського обліку, основними напрямками якого мають бути: облік і аналіз витрат, пов'язаних із придбанням виробничих запасів; визначення їх оптимальної величини; оцінку виробничих запасів як складника собівартості виробленої продукції. Також необхідно вміти розраховувати та аналізувати показники, які є характеристикою ефективності використання певних видів ресурсів на підприємстві. До загальних показників належать: матеріаловіддача, матеріаломісткість, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання матеріальних ресурсів.

Abstract. Inventories occupy a significant part in the cost structure of enterprises, and the efficiency of their use directly affects the profitability of the business entity. The article analyzes the system of indicators that characterizes the efficiency of the use of inventories. The part of material costs in the cost of production of manufacturing enterprises is determined. The part of management accounting in the system of effective use of inventories is considered. Recommendations for improving the efficiency of the use of inventories are indicated.

Keywords: inventories, material return, material capacity, analysis, management.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999, дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення 03.10.2022).
2. Кудлаєва Н., Андрицька В. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління запасами. *Молодий вчений*. 2020. № 12(88). С. 142–145.
3. Безкоровайна Л. В. Проблеми бухгалтерського обліку виробничих запасів та напрямки його вдосконалення. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2016. № 4 (19). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_4_3 (дата звернення 11.10.2022).
4. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 11.10.2022).
5. Польова Т. В., Резнік А. С. Оцінка ефективності використання виробничих запасів як підґрунтя для прийняття зважених управлінських рішень. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2017. Випуск 2(8). С. 106–112.
6. Облік, аналіз, аудит у забезпеченні безперервності діяльності: монографія / за заг. ред Є. Є. Іоніна. Вінниця: Твори. 2021. 244 с.

УДК 336.221.1

СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВОВИЙ ТА ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТИ

Т. В. Чернюк, Л. В. Юрчишена

Анотація. У статті досліджено оцінку стану забезпечення стійкості функціонування податкової системи України в умовах воєнних подій, а також можливості застосування методів та заходів її підтримки як критично важливої сфери гарантування стабільності роботи економіки держави. Під час дослідження було визначено сутність податкової сфери України та її залежність від воєнних подій. У роботі розглянуто напрями податкового стимулювання діяльності суб'єктів господарювання за умов воєнного стану в Україні. Обґрунтовано необхідність введення та законодавчий порядок визнання особливого правового режиму – воєнного стану. Узагальнено зміни у частині адміністрування податків та особливості справляння окремих їх видів за умов воєнного стану в Україні. Розглянуто специфіку подання звітності, визначення об'єктів оподаткування, нарахування та сплати податку на прибуток підприємств, ПДВ, акцизного податку. Описано порядок переходу у тимчасовий режим спрощеного оподаткування, особливості його застосування в умовах воєнного стану. Проаналізовано стан податкової системи до та під час війни, визначено вплив повномасштабної війни з росією на податкову сферу та проаналізовано податкові реформи березня 2022 року.

Ключові слова: податкова система, воєнний стан, економічне навантаження, податкові зміни, фінансова нестабільність.